

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาษาไทย

คุณค่าของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร การแสดงถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจความคิดที่สำคัญมนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องช่วยให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ภาษาจะใช้กันตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้มอบไว้ให้แก่ลูกหลาน เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (๒๕๐๕ : ๕) พระราชทานเนื่องในการประชุมทางวิชาการของชุมชนภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตอนหนึ่งว่า

....ภาษาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่งถือเป็นแนวทางสำหรับแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่ง เช่น ในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ได้ ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเองซึ่งต้องหวงแหน ประเทศใกล้เคียงของเราหลายประเทศมีภาษาของตนเอง แต่ไม่ค่อยแข็งแรง เขาคงพยายามหาทางที่จะสร้างภาษาของเขาให้มั่นคง เราโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาลจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้....

ประเทศละแวกเดียวกันกับประเทศไทยหลายประเทศล้วนแต่สูญเสียเอกราชไม่เฉพาะแต่เอกราชทางการเมืองเท่านั้น จะรวมถึงเอกราชทางภาษาคู่ด้วย การที่คนไทยมีภาษาของตัวเองไม่เพียงแต่แสดงถึงความมั่นคงทางเอกราช ยังหมายถึงความมีวัฒนธรรมทางภาษา ดังกระแสพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้พระราชทานในงานพิธีพระราชทานรางวัลประกวดทำนองเสนาะของกรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๓๑ ว่า

ภาษานอกจากจะใช้ในการสื่อสารความรู้สึกรักใคร่ของชนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรมอารยธรรมไทย เป็นอารยธรรมประเทศซึ่งมีขนบประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษาซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล เราผู้เป็นอนุชน จึงควรภูมิใจช่วยกันผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่บรรพบุรุษได้อุทิศส่างสร้างสรรค์ขึ้นไว้เจริญสืบไป

คุณค่าของภาษาไทยอีกประการหนึ่งคือ สร้างดำเนินแห่งความเป็นคนไทย และความเป็นเอกถักกษณ์ของชาติ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๒๐ : ๒) กล่าวว่ “ชาติต้องมีภาษาของตนเองจะใช้ภาษาของคนอื่นในการคิดต่อราชการและในกิจการใหญ่ของชาติอย่างไรได้ การขาดภาษาเป็นการขาดเอกถักกษณ์ที่ด้าคัญอย่างยิ่ง การมีภาษาใช้ในกิจการของตนทำให้คนในชาติด้ามีกว่าแต่ละคนเป็นส่วนด้าคัญส่วนหนึ่งของชาติของตน นอกจากนี้เป็นความจำเป็นอันแท้จริงที่จะต้องมีภาษาสื่อสารกันให้สะดวกทั้งชาติ” ซึ่งสอดคล้องกับ สุจริต เพียรชอบ และสายใจ อินทรมพรรษ์ (๒๕๒๓ : ๒๓) กล่าวถึงคุณค่าของภาษาไทยโดยสรุปว่ “ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการคิดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยทั้งชาติ ทำให้มีความเข้าใจตรงกันเป็นศูนย์รวมน้ำใจแสดงความเป็นคนไทย แสดงความเป็นเอกราชเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทุกสาขา”

ภาษาไทยมิใช่จะเป็นเพียงเครื่องมือสื่อสารที่ใช้ในประเทศไทยเท่านั้น แม้ในประเทศใกล้เคียงอย่างประเทศลาว เขมร และเวียดนาม ก็ตามารถพูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้ (สมพร มั่นตะสูตร, ๒๕๒๖ : ๑ - ๒) แม้จะเพียงในบางกลุ่มชนก็ตาม ในปัจจุบันภาษาไทยได้รับความสนใจกว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งในประเทศเอเชียด้วยกัน และประเทศอเมริกามีการเปิดสอนวิชาภาษาไทยในต่างประเทศหลายแห่ง เช่น ในมหาวิทยาลัยคองเนดประเทศอเมริกา มหาวิทยาลัยฮันดุก ประเทศเกาหลีใต้ และในมหาวิทยาลัยโอซากา ประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษาก็ได้เห็นถึงความด้าคัญของภาษาไทยในฐานะภาษาประจำชาติด้าที่ รฐปะนีย์ นาคทรพรพ (๒๕๒๗ : ๑) กล่าวโดยสรุปว่ ภาษาไทยเป็นสื่อกลางเสริมสร้างวัฒนธรรม ด้ามคงเอกถักกษณ์ พิทักษ์เอกราช ประสาทวิทยา พิจารณาความคิด กอบกักรางาน และประสานสามัคคี วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา

(๒๕๒๕ : ๑๓) กล่าวว่ ภาษาไทยมีเสียงที่ไพเราะทั้งเสียงสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ทำให้การพูดมีเสียงดนตรีที่น่าสนใจเป็นเสียงสูงต่ำได้ ซึ่งผิดกับบางภาษาที่ไม่มีเสียงจ๊ตวา มีแต่เสียงสามัญกับเสียงตรีเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังมีสัมผัส ทำให้พูดให้สำนวนคล้องจองได้ง่าย และได้ใจความลึกซึ้ง ทำให้ภาษาของเราแตกแขนงขยายความเจริญงอกงามทางภาษาได้อย่างมาก

กาญจนา นาคสกุล (๒๕๓๒ : ๕) กล่าวถึงคุณค่าภาษาไทยว่า ภาษาไทยมีลักษณะเหมือนข้าว คือเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ คนที่พูดคือข้อมมีผู้ศรัทธา นิยมยกย่องคนที่หน้าตาดี รูปร่างงาม ถ้าพูดไม่ลืก็ข้อมทำให้บุคคลรังเกียจเสื่อมศรัทธาตงได้

คุณค่าของภาษาคือผู้ใช้ในด้านช่วยให้เกิดความสุข วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (๒๕๓๕ : ๒๕) กล่าวว่ ภาษาเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสุขได้ เช่น เล่นทานสนุก ๆ ให้คนอื่นฟัง เล่าประสบการณ์ที่ตื่นเต้น น่าชื่นชอบให้คนอื่นฟัง คนฟังก็มีความสุขไปด้วย

ไม่เพียงแต่คนไทยเท่านั้นที่มองเห็นคุณค่าของภาษาไทย ชาวต่างชาติที่พูดเขียน อ่าน ภาษาไทยได้ ยังรู้จักใช้ภาษาไทยแสดงถึงความรู้สึกรักของคนที่ผู้ฟังได้รับรู้ด้วย ดังเช่นบทความที่กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินไปมหาวิทยาลัยโอซาก้า (๒๕๒๖ : ๓) ศาสตราจารย์ตา เกชิโร โทมิต้า หัวหน้าแผนกไทยศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย ได้กราบบังคมทูลเป็นภาษาไทยว่

“ขอพระราชทานกราบบังคมทูล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทราบฝ่าละอองพระบาท ในคติอันเป็นมงคลสมัย ที่ได้ฝ่าละอองพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นพระราชนิยาคู่แห่งประเทศญี่ปุ่น และทรงมีพระเมตตาเสด็จมาเยือนมหาวิทยาลัยโอซาก้า วิชาต่างประเทศในวันนี้ พระกรณาริคุณเป็นต้นเกล้าด้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าชาวญี่ปุ่น คณาจารย์ และนักศึกษาทั้งหลาย ขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญยั่งยืนนาน เป็นมิ่งขวัญแก่ปวงข้าพระพุทธเจ้าสืบไป

ในความรู้สึกส่วนตัวของข้าพระพุทธเจ้านั้น รู้สึกภาคภูมิใจ ปลื้มปิติอันหา
 ที่ สุด มิ ได้ ที่ ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากพระหัตถ์ในใต้ฝ่าละอองพระบาท เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๒๖ ณ
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลาพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม หากที่สุด
 ไม่ได้แล้ว ฉะนั้น การใดที่ข้าพระพุทธเจ้าจะกระทำเพื่อเป็นการส่งเสริม เชิดชูวัฒนธรรม
 ไทยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าย่อมยินดีเสียสละกระทำสนองพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อให้ชาวญี่ปุ่นได้
 รู้จักและเข้าใจไทยจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ”

คำกราบบังคมทูลนี้ แสดงให้เห็นว่าศาสตราจารย์ดากชิโร เข้าซึ่งถึงคุณค่า
 ภาษาไทยได้อย่างดียิ่ง จึงสามารถใช้ภาษาแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อพระสยามบรมราช
 กุมารีได้อย่างไพเราะ สดใส โดยเฉพาะคำสนธิง่าย ๆ ซึ่งคนไทยยังไม่เคยใช้คือ ราชนี +
 อากันตุกะ = ราชนียากันตุกะ

วัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มี
 วัฒนธรรมของตนเองมาช้านานแล้ว ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตมนุษย์ เพราะ
 วัฒนธรรมเป็นแนวทางในการกำหนดค่านิยมเป้าหมายของชีวิต และเป็นสิ่งที่คอยกำหนด
 พฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมของชาติมีส่วนในการเชื่อมโยงคนไทยให้ร่วมกันสร้างสรรค์
 ความเป็นปึกแผ่นของชาติมาทุกยุคทุกสมัย ทำให้คนไทยแตกต่างไปจากชาติอื่นในโลกนี้
 ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดนี้เราเรียกว่า “เอกลักษณ์” ซึ่งหมายถึงลักษณะเด่นหรือลักษณะของ
 สังคมส่วนรวมเฉพาะที่เห็นได้ชัดแตกต่างจากสังคมอื่น ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างชน
 ชาติ และมีส่วนในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจและสังคม อันเป็นผลให้เกิดการพัฒนาและ
 มั่งคั่งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศชาติ สังคมไทยเป็นสังคม
 ประเพณี นำหรือสังคมแบบไมตรี ศัมพันธ์ (Traditional Society) ซึ่งเป็นสังคมแบบ

เกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท จิตใจของคนไทยจึงมีลักษณะในทางที่มีควมโอบอ้อมอารี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันอย่างมาก (วิเชียร รักรการ, ๒๕๒๕ : ๒๖) รูปเบนดิคต์ (Ruth Benedict) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้ประมวลลักษณะพิเศษของสังคมไทย ว่ามาจากคุณค่าในชีวิต ๓ ประการ คือ คนไทยเป็นคนชอบสนุก ใจเย็น และเน้นเพศชาย คุณค่าดังกล่าวของคนไทยสร้างขึ้นมาจากการปฏิบัติทางพุทธศาสนาและแบบแผนการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก

วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงเพียงแต่การแต่งกาย ศิลปะ หรืออาชีพทางกิริยามารยาทเท่านั้น ความหมายโดยส่วนรวมกว้างและลึกซึ้งกว่านั้น นอกจากจะหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนได้เหมาะสมและการเป็นผู้มีจิตใจสูงแล้ว ยังหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนได้เหมาะสมและยังหมายถึงความเจริญในระดับสูงของมนุษย์ เช่น คนตรี วรรณกรรมหรือศิลปกรรม รวมทั้งหมายถึงแนวทางวิถีชีวิตและความเจริญงอกงามโดยส่วนรวมของมนุษย์อีกด้วย (กมล รอดคล้าย, ๒๕๒๕ : ๕)

“วัฒนธรรม” เป็นคำสมาสระหว่างภาษาบาลีกับสันสกฤต “วาทณ” (รูปบาลี) แปลว่าเจริญงอกงามรุ่งเรือง และ “ธรรม” (รูปสันสกฤต) แปลว่า ระเบียบหรือปฏิบัติ แปลตามความหมายคือ สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม (สุหัตตรา สุภาพ, ๒๕๒๕ : ๑๔๐) ตรงกันภาษาอังกฤษว่า “Culture” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Cultura” มีความหมายว่าการเพาะปลูกหรือบำรุงให้เกิดความเจริญงอกงาม หรือการปลูกฝังในเรื่องความหมายของวัฒนธรรมนี้ก็มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายด้วยกัน ดังเช่น เด็ลลีกรโกเศศ (๒๕๑๖ : ๕) ให้ความหมายว่า “..... วัฒนธรรมคือ วิธีหรือทางดำเนินชีวิตของชุมชนหมู่หนึ่ง ซึ่งอยู่ร่วมกันในที่หนึ่งหรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ.....”

พระยาอนุมานราชธน (๒๕๑๖ : ๘๗) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวม ที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนต่อก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา

วัฒนธรรมคือการคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และกิริยาอาการหรือการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวมลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษาศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรมคือมรดกแก่สังคม ซึ่งสังคมรับและรักษา ไว้ให้เจริญงอกงาม ”

เกษม อุทยานิน (๒๕๐๖ : ๑๐๓) ให้ความหมายไว้สั้น ๆ ว่า “.....วัฒนธรรม เป็นบรรดาแบบอย่างทั้งปวงที่ควบคุมความเป็นอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ได้รับความสำเร็จในความต้องการทางสังคม”

ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ (๒๕๑๒ : ๑๕๐) ให้ความหมายว่า

“วัฒนธรรมคือ ระบบชีวิตของชุมชนหรือสังคม สังคมจะดำรงอยู่หรือดำเนินไปโดยไม่มีระบบชีวิตไม่ได้ ดังนั้นวัฒนธรรมกับสังคมก็อาจจะเรียกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บางครั้งเราใช้คำ ๒ คำที่ประจักษ์ว่าเป็นของสองสิ่งต่างหากจากกัน เราแยกเพื่อสะดวกแก่การกล่าวเท่านั้นแท้จริงแล้วสังคมกับวัฒนธรรมแยกกันออกไม่ได้”

ประสาธ หลักศิลา (๒๕๑๔ : ๑๔) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมตามความมุ่งหมายด้วยวิชาการ หมายถึง กระบวนการพฤติกรรมทั้งหลาย อันเกิดด้วยการเรียนรู้ ผู้คนในสังคมมนุษย์แต่ละแห่งต้องมีพฤติกรรมเป็นแบบเดียวกันเช่นนั้น นอกจากพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วยังรวมถึงผลแห่งพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีการถ่ายทอดกันได้ในบรรดาผู้คนของสังคมมนุษย์แต่ละแห่ง วัฒนธรรมของผู้คนแต่ละพวกมิใช่เป็นสิ่งคงรูปตายตัวอยู่เช่นนั้นตลอดไปแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปได้ ผลของพฤติกรรมหมายถึง วัสดุข้าวของต่าง ๆ ที่ผู้คนนำมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น เสื้อผ้า ภาชนะ เครื่องใช้ต่าง ๆ บ้านเรือน เป็นต้น ผลของพฤติกรรมนั้นยังหมายรวมถึงสิ่งที่ใช้วัตถุอีกด้วย เช่น ทัศนคติ คุณธรรม และความรู้ต่าง ๆ

โฮเบล (Hobel, 1972 : 279) ให้ความหมายว่า

“.....วัฒนธรรมคือ ระบบรวมแห่งกระสวนพฤติกรรมที่ต้องเรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะของสมาชิกทั้งหลายทั้งปวงแห่งสังคมหนึ่ง ซึ่งมีใช้ผลแห่งการสืบสายทางชีวภาพ.....”

บรูมและซิดซ์นิก (Broom Zelxnick 1913 : 56) กล่าวว่า

“วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม”

บาร์เนา (Barnouw) ให้ความหมายไว้ว่า

“วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตชนกลุ่มหนึ่งเป็นรูปแบบทั้งสิ้นของกระสวนพฤติกรรมของการเรียนรู้ที่ค่อนข้างจะมีลักษณะเป็นนิมิตเดียวกัน ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งโดยอาศัยภาษาและการเลียนแบบเป็นสื่อ.....”

Webster's New Collegiate Dictionary (194 : 277) ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า

“วัฒนธรรมคือ การพัฒนาสติปัญญาและความรู้ดีกษิตชอบชั่วดีด้วยการศึกษาและฝึกหัดมาเป็นอย่างดี เป็นแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งรวมทั้งการพูด การเกิด การกระทำ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของแต่ละคนว่าได้รับรู้ไว้เพียงใด”

กองวิจัยและวางแผน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๒๒ : ๗) ให้ความหมายไว้ว่า

วัฒนธรรมโดยทั่วไป หมายถึง สิ่งที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคมสร้างขึ้นเพื่อความดีความงาม ความเจริญ ความกลมเกลียว เป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่คณะและแก้ปัญหาารวมทั้งพัฒนาสังคมและวิถีทางการอยู่ร่วมกันให้เกิดสันติสุข สิ่งเหล่านี้เมื่อสร้างขึ้นมาแล้วสังคมยอมรับ รักษาส่งเสริม พัฒนา และปฏิบัติตามกันมาในสังคมใดสังคมหนึ่ง ตั้งแต่อดีตตกทอดมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นวัฒนธรรมไทยจึงหมายถึง สิ่งที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างขึ้น

มาเพื่อความดีงาม ความเจริญ ความกลมเกลียว ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมไทย เรา เป็นเอกลักษณ์ของชาติ โดยเป็นแนวทางแก้ปัญหาของสังคมไทย เป็นแนวทางพัฒนาสังคมไทย และเป็นวิถีทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขของไทยเรา ซึ่งคนไทยได้เรียนรู้ รักษา ส่งเสริม และพัฒนาสืบทอดมาจนทุกวันนี้

จากคำจำกัดความที่นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ไว้จึงพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา อันแสดงออกถึงความเจริญองงามทั้งทางวัตถุและจิตใจที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา อันเป็นแนวทางให้คนในสังคมกลุ่มนั้นดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

วัฒนธรรมมีความหมายกว้างมาก จึงครอบคลุมทุกสิ่งไว้ทั้งหมดทางด้านจริยธรรม จารีตประเพณี ศิลปะ ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ จึงอาจแบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมออกได้เป็น ๔ ประเภทดังนี้ (เสฐียรโกเศศ, ๒๕๐๔ : ๑๓ - ๓๑)

คติธรรมเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตและจริยวัตร เป็นความซื่อสัตย์ สุจริต ความกตัญญู ความโอบอ้อมอารี ความเพียร เป็นต้น

เนติธรรม เป็นวัฒนธรรมทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ที่ทำให้คนในสังคมปฏิบัติตาม

วัตถุธรรม เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับการแต่งกาย สร้างที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพ การประดิษฐ์คิดประดิษฐ์และสิ่งของเครื่องมือต่าง ๆ

สหธรรม เป็นวัฒนธรรมทางสังคม เช่น การติดต่อกับกลุ่มชน มารยาทในการเข้าสังคมทุกชนิด

วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ความจำเป็นและความจำกัดทางด้านภูมิศาสตร์และทรัพยากร แต่เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีการดำรงชีวิตอย่างหนึ่งของมนุษย์วัฒนธรรม จึงมีลักษณะขั้นพื้นฐานหรือลักษณะความจำเป็นต่าง ๆ อยู่ร่วมกันเสมอ จะแตกต่างกันก็เฉพาะวิธีการเท่านั้น

ลักษณะร่วมของวัฒนธรรม (วิเชียร รักการ, ๒๕๓๕ : ๓๐ - ๓๑)

๑. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้
๒. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม
๓. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปได้
๔. วัฒนธรรมอาจพบจุดจบหรือตายได้ในที่สุด

วัฒนธรรมและสังคมเป็นสิ่งที่คู่กัน สังคมต้องอาศัยวัฒนธรรม ถ้าปราศจากวัฒนธรรมสังคม มนุษย์ไม่อาจจะอยู่ได้ จึงถือเป็นหน้าที่ของมนุษย์ทุกคนที่ต้องช่วยกันสร้างสรรค์และพัฒนาวัฒนธรรมของตน เพื่อสังคมจะได้อยู่รอด รัฐบาลได้มองเห็นความสำคัญของการทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรม โดยได้กำหนดตามนัยแห่งมาตรา ๖๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งระบุไว้ว่า “รัฐพึงส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติ” ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงกำหนดนโยบายวัฒนธรรมอย่างมีเป้าหมายตรงกัน และประสานสอดคล้องต่อกันดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๒๕ ก : ภาคผนวก ๗)

๑. ส่งเสริมการบำรุงรักษาวัฒนธรรมไทยทุกด้านให้เจริญด้วยการศึกษาค้นคว้า วิจัยฟื้นฟูและพัฒนาวัฒนธรรมไทย ให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการแก้ปัญหา การดำเนินชีวิตการพัฒนาประเทศ ด้านสังคมเศรษฐกิจ การเมือง และการป้องกันประเทศ ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมและศาสนา และทำนุบำรุงศาสนาให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาจิตใจประชาชน
๒. เผยแพร่วัฒนธรรมไทยทุกด้านนำไปสู่ประชาชนถึงขั้นปฏิบัติ ให้แพร่หลายยิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชาติ และมีความรักหวงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

๓. ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ขึ้นบ้านและวัฒนธรรมของกลุ่มในท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชน มีความเข้าใจเห็นคุณค่าและยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิด ความผสมผสานทางวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชาติ และมีความรัก ห่วงแหนวัฒนธรรมไทยยิ่งขึ้น

๔. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ เพื่อส่งเสริม สร้างความเข้าใจระหว่างชาติ รวมทั้งรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมของต่างชาติ ที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทยหรือผลของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยนำมาคัดกรองปรับปรุงคัดแปลงให้เหมาะสมกับชีวิตของคนไทยและความมั่นคงปลอดภัยของ ชาติ

๕. สนับสนุนส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐและของเอกชน ที่ดำเนินงานด้าน วัฒนธรรมไปประสานงานกันอย่างใกล้ชิด โดยการระดมสรรพกำลังทั้งจากภาครัฐ และเอกชน เพื่อรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมให้มั่นคง เป็นพื้นฐานของการดำเนิน ชีวิตประชาชน ตลอดจนร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อให้วัฒนธรรม มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม เป็นผลที่เกิดจากมนุษย์จัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ ค่านิยม และวิทยาการต่าง ๆ ผสมผสานเข้าด้วยกัน จึงกลายเป็นองค์ประกอบร่วมของวัฒนธรรมที่มี ลักษณะสมบูรณ์ขึ้นซึ่ง สุพัศตรา สุภาพ (๒๕๒๓ : ๑๔๑) ใ้ข้อธิบายว่า วัฒนธรรมประกอบ ด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. องค์คติหรือมโนทัศน์ (Concepts) คือความเชื่อแนวคิดและอุดมการณ์ต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มคนจะมีมาตรฐานในการคิดและตัดสินใจแตกต่างกันออกไปตาม สภาพแวดล้อมของคน

๒. องค์กร (Usage) คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งแสดงออกในรูปของพิธีกรรมต่างๆ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในแต่ละวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามสภาพของสังคม

๓. องค์กร (Association or Organization) คือ กลุ่มหรือสมาคม ศาสนสถานอื่นต่าง ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน มีวัตถุประสงค์ กฎเกณฑ์และวิธีดำเนินงานที่แน่นอน

๔. องค์กร (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งหลายที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ ทั้งส่วนที่มีรูปร่าง เช่น แก้ว ไม้ขีดไฟ เครื่องมือ เครื่องใช้ และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา ตัวเลข มาตรการ ชั่ง ตวง วัด อันเป็นสัญลักษณ์ในการติดต่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

จากองค์ประกอบของวัฒนธรรม รวมทั้งจุดเริ่มต้นแห่งการกำเนิดวัฒนธรรมที่สามารถอธิบายเป็นภาพรวมได้ดังที่สุหัตตรา สุภาพ (๒๕๑๔ : ๒๐ - ๒๒) และอานนท์ อภาภิรม (๒๕๑๕ : ๑๐๐ - ๑๐๑) และประคิษฐ์ มัชฌิมา (๒๕๒๒ : ๑๑ - ๑๓) ได้สรุปลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังต่อไปนี้

๑. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้
๒. เป็นมรดกทางสังคม
๓. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบแผนของการดำเนินชีวิต
๔. เป็นสิ่งซึ่งไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงได้
๕. เป็นผลรวมของหลายสิ่งหลายอย่าง
๖. เป็นสิ่งที่สังคมยึดถือหรือปฏิบัติร่วมกัน
๗. สร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์

๘. มีความหมายแตกต่างกันออกไปตามสภาพของแต่ละสังคม แม้จะเป็นของสิ่งเดียวกันหรือเหมือนกัน เช่น การแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นของชาวอิเบต หากใช้ในสังคมไทยถือว่าไม่สุภาพ เป็นต้น

หน้าที่ของวัฒนธรรม

เนื่องจากวัฒนธรรมมีความหมายและองค์ประกอบที่ซับซ้อนมากมายในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีหน้าที่ (The function of culture) ในสังคมมนุษย์ (วิเชียร รักรการ, ๒๕๒๘ : ๓๒) ดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรมสร้างมนุษย์ (Culture creates men) หมายความว่า วัฒนธรรมจะกำหนดเป้าหมายของชีวิตว่าควรมีเป้าหมายอย่าง ใด กำหนดรูปแบบของครอบครัว อะไรผิดถูก เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมจะควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ เช่น กำหนดที่พักสถานต่าง ๆ ทางสังคม และกำหนดได้แม้แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวภาพ เช่น จะรับประทานอาหารวันละกี่มื้อ จะแต่งงานอายุควรเท่าใด กำหนดความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพของหญิงและชาย

การแบ่งหมวดวัฒนธรรม

ได้มีการแบ่งหมวดวัฒนธรรมออกไปเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา พระยาอนุมานราชธน (๒๕๒๕ : ๓๔ - ๕๔) ได้จัดแบ่งหมวดวัฒนธรรม ออกเป็น ๕ หมวดดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ สิ่งซึ่งสนองความต้องการทางร่างกายและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตรวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

๒. สถาบันสังคมแบ่งออกเป็น

๒.๑ การจัดระเบียบครอบครัว (Family Organization) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับจารีตประเพณี (Mores) อันเกี่ยวกับครอบครัว การแต่งงาน ตลอดจนการสืบสายโลหิต

๒.๒ การศึกษา (Education) เป็นการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

๒.๓ โครงสร้างทางการเมือง (Political Structure) คือ รูปแบบการปกครองเพื่อรักษาความเป็นปกติสุขของสังคม การร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาสังคม และการ สาธาณูปโภคต่าง ๆ อันเป็น บริการแก่ ส่วนรวม

๓. จิตใจ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้ อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา และจรรยา ศิลปะ วรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี

๔. สุนทรียภาพ คือความเพลิดเพลินเจริญใจยามว่างจากภารกิจการทำงานซึ่งมีทั้งนาฏศิลป์และ ศิลปะการละเล่นต่าง ๆ

๕. ภาษา เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร และถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนในสังคม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๒๕ : ๔) ได้รวบรวมวัฒนธรรมเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ดังปรากฏในเอกสารเผยแพร่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจำแนกวัฒนธรรมสากลได้ ๕ สาขา คือ

๑. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม จรรยา ค่านิยม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทไทยในสังคม การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ

๒. สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี คนตรี วิจารณ์ศิลป์ สถาปัตยกรรม การละคร ฯลฯ
๓. สาขาช่างฝีมือ ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประดิษฐ์ การทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
๔. สาขาคหกรรม ว่าด้วยเรื่องอาหาร การแต่งกาย การตกแต่งบ้าน ยารักษาโรค การดูแลเด็ก ครอบครัว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การประกอบอาชีพ ฯลฯ
๕. สาขาการกีฬาและนันทนาการ ว่าด้วยเรื่องการเล่น เช่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ ตะกร้อ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัจจุบันสภาพสังคมและความรู้ทางด้านวัฒนธรรมหลายอย่างได้เปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นการง่ายต่อการจัดระบบหมวดหมู่และครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดรวมทั้งสะดวกต่อการศึกษาและส่งเสริมวัฒนธรรม คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (๒๕๒๓ : ๘๐ - ๘๔) จึงได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สาขา ดังต่อไปนี้

๑. สาขาศิลปะ (The Arts)
 - ๑.๑ ภาษา
 - ๑.๒ วรรณคดี
 - ๑.๓ คนตรี
 - ๑.๔ ละคร ฟ้อนรำ
 - ๑.๕ วิจารณ์ศิลป์
 - ๑.๖ สถาปัตยกรรม
 - ๑.๗ ประติมากรรม

ฯลฯ

๒. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities)

- ๒.๑ ขนบธรรมเนียมประเพณี
- ๒.๒ คุณธรรม ศีลธรรม
- ๒.๓ ศาสนา
- ๒.๔ ปรัชญา
- ๒.๕ ประวัติศาสตร์
- ๒.๖ โบราณคดี
- ๒.๗ มารยาทในสังคม
- ๒.๘ การปกครอง กฎหมาย

๓. สาขาการช่างฝีมือ (The Practical Craft)

- ๓.๑ การเย็บปักถักร้อย
- ๓.๒ การแกะสลัก
- ๓.๓ การทอผ้า
- ๓.๔ การจักสาน
- ๓.๕ การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องทอง
- ๓.๖ การจักคอกไม้
- ๓.๗ การทอเสื่อ
- ๓.๘ การประดิษฐ์

ฯลฯ

๔. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sports and Recreation)

- ๔.๑ การละเล่น
- ๔.๒ มวยไทย
- ๔.๓ ฟันดาบสองมือ

๔.๔ กระเป๋าระบอง

ฯลฯ

๕. สาขาหัตถกรรมศิลป์ (The Domestic Arts)

- ๕.๑ ความรู้เรื่องอาหาร
- ๕.๒ การประกอบอาหาร
- ๕.๓ ความรู้เรื่องเสื้อผ้า การแต่งกาย
- ๕.๔ ความรู้เรื่องบ้าน การดูแลบ้าน ที่อยู่อาศัย
- ๕.๕ ความรู้เรื่องยา รู้จักการใช้ยา
- ๕.๖ มารยาทในการรับประทานอาหาร
- ๕.๗ ความรู้จะอยู่กินเป็นครอบครัว
- ๕.๘ มารยาทในการรับประทานอาหาร
- ๕.๙ การต้อนรับแขก
- ๕.๑๐ การรู้จักแก้ปัญหาในครอบครัว
- ๕.๑๑ การรู้จักประกอบอาชีพเศรษฐกิจในบ้าน

ฯลฯ

เนื้อหาของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นแนวทางให้รัฐได้มุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ รวมทั้งปรับปรุงส่งเสริมเพื่อให้สืบทอดดำรงไว้ต่อไป

วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยเป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของชาติ เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของคนไทยทั้งชาติ รวมทั้งเป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งมวล ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้สืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน มนุษย์เริ่มสร้างวัฒนธรรมขึ้น โดยมีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นแรงผลักดัน ทำให้รู้จักคิดสร้างสรรค์เพื่อเอาชนะธรรมชาติ ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้าน

ต่าง ๆ วัฒนธรรมไทยก็ถือกำเนิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน อานนท์ อาภาภิรม (๒๕๑๕ : ๑๐๕ - ๑๐๗) ได้กล่าวถึงที่มาวัฒนธรรมไทยว่าเกิดจากปัจจัย ดังนี้

๑. สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ประเพณีลอยกระทง แข่งเรือ เหน่านี้เกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ของไทยเป็นที่ราบลุ่มเต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง ประเพณีเกี่ยวกับลำน้ำจึงเกิดขึ้น

๒. ระบบเกษตรกรรม เป็นที่มาของวัฒนธรรมไทยหลายประการ เช่น ประเพณีแห่นางแมวขอฝน ประเพณีตุงแขก การละเล่นพื้นบ้าน เพลงเดินกำรำเคียว เป็นต้น

๓. ค่านิยม มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ค่านิยมบางอย่างกลายเป็นแก่นของวัฒนธรรม เช่น ความรักอิสระเสรีภาพของคนไทย

๔. การเผยแพร่ทางวัฒนธรรม เนื่องจากแต่ละสังคมมีลักษณะที่แตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการรับวัฒนธรรมทางสังคมอื่นเข้ามาใช้โดยอาศัยการติดต่อค้าขายดินฐานตลอดจนระบบวิทยาการและเทคโนโลยีอันทันสมัย วัฒนธรรมสำคัญ ๆ ซึ่งไทยรับอิทธิพลมาจากสังคมอื่น ได้แก่

๔.๑ ดัทธิพราหมณ์ เผยแพร่เข้ามาในสังคมไทยโดยผ่านทางเขมร อินโดนีเซีย และมาลายู ประเพณีต่าง ๆ ของไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีอาบน้ำในพิธีต่าง ๆ ได้รับอิทธิพลมาจากดัทธิพราหมณ์ทั้งสิ้น

๔.๒ พุทธศาสนา เผยแพร่เข้ามาโดยผ่านทางจีน พม่า และลังกามีอิทธิพลสูงต่อแนวคิดและการดำเนินชีวิตของคนไทย จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติ ประเพณีต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นมากมาย เช่น การก่อดุสิตทวาร การทอดกฐิน การบวชนาค เป็นต้น

๔.๓ วัฒนธรรมตะวันตก หลังไหลเข้าในสังคมสืบเนื่องมาจากความเจริญของวิทยาการสมัยใหม่ และการสื่อสารที่รวดเร็ว เช่น การ

แต่งกาย การกีฬา อาหาร คนตรี เป็นต้น และมีแนวโน้มที่จะมี
อิทธิพลอย่างสูงต่อสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

จากกำเนิดและความเป็นของวัฒนธรรมไทยเหล่านี้ ทำให้วัฒนธรรมไทยมี
เนื้อหาสาระมากมาย เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่เกิดกระทั่งตาย (กมล รอดคล้าย,
๒๕๒๕ : ๑๕) นอกจากวัฒนธรรมรับช่วงซึ่งเรารับมาโดยไม่เปลี่ยนแปลง เช่น รถยนต์
เครื่องจักรกล ต่าง ๆ และที่รับเข้ามาโดยเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย
เช่น ประเพณีการขึ้นปีใหม่มารยาทในการแสดงความเคารพแล้ว เรายังมีวัฒนธรรมสำคัญ
ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมหลักประจำชาติ เป็นจุดรวมแห่งจิตใจของคนไทย ได้แก่ (แปลก
ธนธีรภัย ม.ป.ป: ๕๒ - ๖๗)

๑. พระพุทธศาสนา
๒. พระมหากษัตริย์
๓. อักษรไทย
๔. ภาษาไทย
๕. ประเพณีไทย
๖. จรรยา มารยาทแบบไทย
๗. จิตใจแบบไทย
๘. ศิลปกรรมไทย
๙. สถาปัตยกรรมไทย
๑๐. วรรณคดีไทย

จุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทยทั้งหมดนี้ ทำให้คนไทยมีเอกลักษณ์ที่เป็นจุด
เด่นแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ ทำให้คนไทยมีการประพฤติปฏิบัติด้วยกิริยา
มารยาทที่อ่อนช้อยมีจิตใจโอบอ้อมอารี ทำบุญประกอบกุศลต่าง ๆ รวมทั้งมีนิสัยที่รักศุนก
รวมทั้งการให้ความเคารพทักทายบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณ

แบบฝึกทักษะทางภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน การฟังและการอ่านเป็นทักษะที่รับเข้า ส่วนการพูดและการเขียนเป็นทักษะแสดงออก ทักษะเหล่านี้มีมนุษย์ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน จึงต้องมีการฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่ว การเรียนการสอนจำเป็นต้องฝึกทักษะในด้านภาษาให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความสามารถใช้ติดต่อสื่อสารอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการสอนภาษา

ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ คำ “ทักษะ” หมายถึง ความชำนาญ คล่องแคล่ว รวดเร็วและถูกต้อง ทักษะจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการกระทำซ้ำ ๆ จะเกิดความชำนาญ ดังนั้น การสอนภาษาไทยเพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนได้นั้น ครูจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกซ้ำอยู่เสมอจนเกิดความชำนาญ สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็วและถูกต้อง เครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ฝึกทักษะภาษาให้ได้ผลดี คือ “แบบฝึก”

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๕ : ๓) กล่าวถึงแบบฝึกว่า “.....แบบฝึกมีไว้ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียน.....”

เพตตี (Petty 1963 : 296) กล่าวว่า “.....แบบฝึกหัดเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กฝึกฝนทักษะทางการใช้ภาษาให้ดีขึ้น ทั้งช่วยเสริมให้ทักษะทางภาษาคงทน.....”

นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของนักวิจัยหลายท่าน ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของแบบฝึกหัดที่มีต่อการเรียนภาษาไทยว่าแบบฝึกหัดสามารถช่วยเสริมทักษะการเรียนภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

ศรีประภา ปาลดุทธิ (๒๕๓๓) ได้สร้างแบบฝึกการอ่านคำที่ใช้อักษร ร ด ว ควบคู่ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความก้าวหน้าในการอ่านคำที่ใช้อักษร ร ด ว ควบคู่ อย่างเห็นได้ชัด

นวลใย หนูมี (๒๕๒๕) ได้สร้างแบบฝึกหัดการเขียนสะกดคำยากเพื่อใช้ในการสอนซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนพรหมวิทยา จังหวัดราชบุรี ปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ในการเขียนสะกดคำยากของนักเรียนเพิ่มขึ้น

พูนศรี อิมประไพ (๒๕๓๐) ได้ศึกษาข้อบกพร่องในการอ่านออกเสียงภาษาไทยและการสร้างแบบฝึกหัดเสริมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านออกเสียงภาษาไทยของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น

จากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่าแบบฝึกที่ผู้วิจัยแต่ละรายสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทย จะทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านภาษาไทยในเรื่องที่ฝึกดีขึ้นทุกระดับชั้นอันหมายถึง แบบฝึกหัดมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยอย่างยิ่ง

แนวคิดและหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการจัดทำแบบฝึกหัด

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของแบบฝึกหัด ได้มีผู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของแบบฝึกหัดดังต่อไปนี้

ก่อสวัสดิพานิช (๒๕๑๔ : ๒๖ - ๒๗) ได้ให้แนวทางในการสร้างแบบฝึกไว้ดังนี้

๑. สร้างแบบฝึกให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน คือ ไม่ง่ายและไม่ยากจนเกินไป
๒. เรียงลำดับแบบฝึกหัดจากง่ายไปหายาก โดยเริ่มจากฝึกออกเสียงเป็นพยางค์ คำ วลี ประโยค และคำประพันธ์
๓. แบบฝึกบางแบบฝึกหัดควรใช้ภาพประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กประสบผลสำเร็จในการฝึก และจะช่วยทำให้ติดตามไปตามหลักของการจูงใจ

๔. แบบฝึกหัดสร้างขึ้นแบบฝึกสั้น ๆ ง่าย ๆ ใช้เวลาในการฝึกประมาณ ๓๐ - ๔๕ นาที

๕. เพื่อป้องกันความเบื่อหน่าย แบบฝึกหัดมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ประสมคำจากภาพเล่นกับบัตรภาพ เติมคำลงในช่องว่าง อ่านคำประพันธ์ ฝึกร้องเพลง และใช้แบบต่าง ๆ ประกอบ

ริเวอร์ (River, 1968) ได้เสนอลักษณะที่ดีของแบบฝึกหัดทางภาษาว่า

๑. แบบฝึกหัดควรสร้างขึ้นเพื่อสิ่งที่จะสอนมิใช่เพื่อทดสอบว่านักเรียนรู้อะไรบ้าง

๒. แบบฝึกหัดหนึ่ง ๆ ควรเกี่ยวกับโครงสร้างเฉพาะของสิ่งที่จะสอนเพียงอย่างเดียว

๓. สิ่งสำคัญที่จะฝึกควรเป็นสิ่งที่นักเรียนพบเห็นอยู่แล้ว ซึ่งอาจนำมาจากบทสนทนาจากการอ่านหรือการพูดคุยกัน

๔. ข้อความที่นำมาฝึกในแต่ละแบบฝึก ควรสั้นเพื่อมิให้นักเรียนเกิดความขุ่นยากใจ

๕. แต่ละแบบฝึกหัดออกเสียงให้มากที่สุด จะเป็นการสร้างนิสัยในการออกเสียงในภาษาได้ดี

๖. แบบฝึกควรเป็นแบบที่กระตุ้นให้เกิดการตอบสนองที่พึงปรารถนาเท่านั้น

ในการสร้างแบบฝึกหัดให้สมบูรณ์และเหมาะสมสำหรับนำไปใช้กับนักเรียนนั้นผู้จัดทำแบบฝึกจำเป็นต้องอาศัยหลักจิตวิทยาเข้าช่วยเพื่อให้สอดคล้องกันกับความสนใจและความสามารถของเด็ก